

**TRANSFORMASI KONFLIK
DAN PEMBENTUKAN PERDAMAIAH
POSITIF BERTERUSAN DI ACEH**

SUADI BIN ZAINAL

**UNIVERSITI SAINS MALAYSIA
2015**

**TRANSFORMASI KONFLIK
DAN PEMBENTUKAN PERDAMAIAH
POSITIF BERTERUSAN DI ACEH**

oleh

SUADI BIN ZAINAL

**Tesis yang diserahkan untuk
memenuhi keperluan bagi
Ijazah Doktor Falsafah**

Jun 2015

PENGHARGAAN

Syukur alhamdulillah penyelidik sampaikan ke hadrat Ilihi, kerana berkat hidayah dan inayahNYA tesis ini dapat disiapkan setelah menghadapi pelbagai cabaran dan rintangan. Seterusnya penyelidik mengucapkan setinggi-tinggi penghargaan kepada bapa penyelidik, isteri dan anak-anak yang tercinta. Tidak dilupakan juga ucapan penghargaan kepada adik-beradik yang telah memberi sokongan yang kuat dalam menyiapkan tesis ini. Selain itu, ucapan terima kasih juga diucapkan kepada seluruh saudara-mara dan sahabat yang banyak mengambil berat mengenai penyelidik terutama selama menyiapkan tesis ini.

Penyelidik mengucapkan penghargaan yang tidak terhingga kepada penelia penyelidik, Profesor Dr. Kamarulzaman Askandar, yang telah banyak memberi bimbingan dan tunjuk ajar kepada penyelidik tentang ilmu akademik dan kehidupan. Beliau telah banyak memberi sumbangan dan berkongsi pengalaman serta ilmu pengetahuan bagi menyempurnakan tesis ini. Semua jasa bakti beliau kepada penyelidik tidak termampu penyelidik balaskan. Hanya kepada Allah penyelidik memohon untuk membalas semua kebaikan beliau dengan rahmat dan kasih-sayangNya yang tidak terhingga.

Selain itu, ucapan penghargaan ditujukan kepada warga Unit Penyelidikan dan Pendidikan Untuk Perdamaian Universiti Sains Malaysia, Dr Che Mohd Aziz Yaacob, Dr. Ayesah Abu Bakar, Aizat Khairi, Pak Suyatno, Pak Nik Anuar, Pak Musafir, Kampee, Phaison Daoh, Khosale Awe, Elviandy, Imran, Lela dan Oshanta. Penyelidik juga amat terhutang budi kepada Afrijal Tjoetra, Saifuddin Bantasyam, Mior dan Azman, yang telah memberi sumbangan fikiran dan sokongan yang tidak berbelah bahagi kepada penyelidik. Penyelidik turut pula mengucapkan terima kasih

kepada Puan Norazrina Md Jabarullah yang telah banyak memberi perkhidmatan kepada penyelidik sejak penyelidikan ini dimulakan. Selain itu, penyelidik amat menghargai jasa baik seluruh rakan-rakan penyelidik di Universiti Sains Malaysia.

Penghargaan yang tidak akan dilupakan juga penyelidik sampaikan kepada saudara saya Yusra Jamali yang senantiasa menemani penyelidik untuk bertemu responden di Banda Aceh. Penghargaan juga kepada semua rakan-rakan penyelidik di Rumah Aceh (*Acehnese Student Committee*) di Pulau Penang. Begitu juga ucapan terima kasih ditujukan kepada seluruh responden yang telah memberi banyak informasi bagi penyiapan tesis ini. Ucapan terima kasih yang tidak terhingga juga ditujukan kepada para pegawai dan penolong pegawai Jabatan Kerajaan Aceh, khasnya Kerajaan Aceh yang telah memberi pembiayaan biasiswa kepada penyelidik untuk menyelesaikan pengajian di USM Penang.

Akhir sekali, penyelidik amat menghargai jasa baik pihak USM - *Institute of Postgraduate Studies (IPS)*, Pusat Pengajian Sains Kemasyarakatan dan pihak lain yang mengenali penyelidik yang telah memberi sumbangan secara langsung atau tidak langsung dalam penyelidikan ini. Semoga Allah dapat membala jasa baik kalian semua. Diharapkan tesis ini dapat memberi sumbangan yang baik bagi perkembangan ilmu pengetahuan sosial, khasnya bidang konflik dan perdamaian serta boleh dijadikan sebagai rujukan yang berguna kepada pembacanya.

ISI KANDUNGAN

Muka Surat

PENGHARGAAN.....	ii
ISI KANDUNGAN.....	iv
SENARAI JADUAL.....	viii
SENARAI RAJAH.....	ix
SENARAI ABRIVIASI.....	x
SENARAI LAMPIRAN.....	xii
SENARAI PEMBENTANGAN DAN PENERBITAN.....	xiii
ABSTRAK	xiv
ABSTRACT.....	xvi

BAB I PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan	1
1.2 Latar Belakang Kajian.....	2
1.3 Sorotan Karya.....	11
1.4 Kerangka Teoritikal	20
1.4.1 Perdamaian Positif	20
1.4.2 Pembinaan Perdamaian.....	24
1.5 Pernyataan Masalah	27
1.6 Persoalan Kajian.....	30
1.7 Objektif Kajian.....	30
1.8 Metodologi Penyelidikan	31
1.8.1 Jenis, Bentuk dan Sumber Data.....	31
1.8.2 Kaedah Pengumpulan Data	32
1.8.3 Kaedah Analisis Data	32
1.8.4 Skop dan Batasan Kajian.....	33
1.9 Organisasi Huraian Tesis	34

BAB II KERANGKA TEORITIKAL

TRANSFORMASI KONFLIK DAN PEMBINAAN PERDAMAIAIN

2.1	Pengenalan	36
2.2	Evolusi Analisis Konflik dan Perdamaian	36
2.3	Pendekatan Kepada Konflik dalam Pembinaan Perdamaian	39
2.4	Konsep Konflik dan Perdamaian.	42
	2.4.1 Takrif Konflik	42
	2.4.2 Takrif Perdamaian.....	45
	2.4.3 Fasa Konflik dan Perdamaian	53
	2.4.4 Takrif Pembinaan Perdamaian	56
	2.4.5 Pembinaan Perdamaian Positif Berterusan	62
2.5	Aktor dan Elemen Pembinaan Perdamaian.....	64
2.6	Kerajaan Tempatan dan Pembinaan Perdamaian.....	69
	2.6.1 Takrif Kerajaan Tempatan	69
	2.6.2 Peranan Kerajaan Tempatan dalam Pembinaan Perdamaian	72
	2.6.3 Pemenuhan Keperluan dan Keselamatan	87
2.7	Kerangka Kerja Penyelidikan dan Pembinaan Perdamaian	92
2.8	Kesimpulan	100

BAB III DINAMIK HUBUNGAN ACEH DAN INDONESIA

INTEGRASI, KONFLIK DAN PENYELESAIANNYA

3.1	Pengenalan	101
3.2	Integrasi Aceh dalam NKRI.....	102
3.3	Status Keistimewaan Aceh dalam NKRI.....	107
	3.3.1 Aceh sebagai Daerah Modal	107
	3.3.2 Aceh Sebagai Daerah Istimewa	109
3.4	Konflik Aceh-Indonesia: Daripada Autonomi kepada Pembebasan.....	112
	3.4.1 Konflik Autonomi (Keistimewaan)	112
	3.4.2 Konflik Pembebasan	117
3.5	Penyelesaian Konflik Menuju Kesepakatan Damai	127
	3.5.1 Konflik Autonomi (Gerakan Darul Islam, 1953)	127
	3.5.1.1 Jalan Menuju Kesepakatan Damai “MISI HARDI”	127
	3.5.1.2 Jalan Menuju “Ikrar Blang Padang”	136

3.5.1.3 Reintegrasi dan Rekonsiliasi	139
3.5.2 Penyelesaian Konflik Pembebasan (Gerakan Aceh Merdeka)	141
3.5.2.1 Penyelesaian Internal	143
3.5.2.2 Penglibatan Pihak Eksternal.....	148
3.6 Kesimpulan	166

BAB IV PEMBINAAN PERDAMAIAIN PASCA MoU HELSINKI :

USAHA MEWUJUDKAN PERDAMAIAIN POSITIF BERTERUSAN

4.1 Pengenalan	167
4.2 Amnesti (Pengampunan) dan Integrasi Semula Ahli GAM ke dalam Masyarakat, dan Pengaturan Keselamatan.....	168
4.3 Transformasi Struktur	174
4.3.1 Reformasi Konstitusi: Aceh Sebagai Daerah Autonomi Khas atau “ <i>Self Government</i> ”	175
4.3.1.1 Pergantian Undang-undang Nanggroe Aceh Darussalam dengan Undang-undang Pemerintahan Aceh (UUPA)	175
4.3.1.2 Perubahan Peraturan Daerah Aceh (Qanun) dan Penglibatan Masyarakat Sivil	190
4.3.2 Reformasi Institusi Pemerintahan	195
4.3.3 Reformasi Parlimen	204
4.3.4 Reformasi Keselamatan.	211
4.3.5 Reformasi Undang-undang dan Pengadilan	217
4.3.6 Reformasi Hubungan Kerajaan Pusat dan Kerajaan Aceh.	227
4.4 Transformasi Budaya	229
4.4.1 Menemukan Semula Budaya Tempatan (<i>Rediscovering Locality</i>).....	230
4.4.2 Pendidikan Perdamaian.....	237
4.5 Perubahan Politik, Ekonomi dan Sosial	244
4.5.1 Perubahan Politik	244
4.5.2 Perubahan Ekonomi	251
4.5.3 Perubahan Sosial.....	256
4.6 Pemenuhan Keperluan Masyarakat Aceh	262
4.6.1 Bebas daripada Ketakutan	263
4.6.2 Bebas daripada Kekurangan	267
4.7 Kesimpulan	272

BAB V ANALISA TENTANG PEMBINAAN PERDAMAIAIN POSITIF BERTERUSAN DI ACEH

5.1	Pengenalan	275
5.2	Usaha Pembinaan Perdamaian Positif Berterusan	276
5.2.1	Usaha Pemeliharaan Perdamaian.....	276
5.2.1.1	Pemulihan Status GAM Sebagai Gerakan Pemisah Menerusi Pengampunan dan Integrasi Semula.....	277
5.2.1.2	Pengaturan Keselamatan dan Reintegrasi	278
5.2.1.3	Pembentukan Badan Reintegrasi Aceh (BRA)	280
5.2.2	Pembinaan Perdamaian Positif Berterusan	281
5.2.2.1	Pembinaan Struktur Perdamaian	281
5.2.2.2	Pembinaan Budaya Perdamaian	295
5.3	Keadaan Politik, Ekonomi dan Sosial.....	300
5.4	Pemenuhan Keperluan: Bebas daripada Ketakutan dan Kekurangan	303
5.5	Kesimpulan	307

BAB VI KESIMPULAN, IMPLIKASI DAN REKOMENDASI

6.1	Pengenalan	309
6.2	Kesimpulan	309
6.3	Implikasi Kepada Teori Transformasi Konflik dan Pembinaan Perdamaian.	320
6.4	Batasan Kajian	325
6.5	Saranan Kepada Kajian Lanjut.....	326

SENARAI RUJUKAN 327

LAMPIRAN..... A-D